

levens de waardevolle elementen der rechtzinnigheid in zich op te nemen.

En hoe verder hij zich ontwikkelde, hoe meer zijn sympathie naar het positieve Christendom uitging, hoe meer óók zijn geloof voor hem een zaak werd van snijdenden ernst. Hij heeft het zelf eens geschreven: „Er zijn menschen, voor wie Christen-zijn gelijk staat met ervaringen van geweldige innerlijke worstelingen en geestelijke verscheurdheid. Ik zou hem of haar met stillen eerbied de hand willen drukken; zij zullen het zwaar hebben; zij kunnen echter ook een groote kracht zijn in de wereld". Hier voelen wij echt Roessingh. Zó'n mensch was hij ook zelf. Met al wat in hem was heeft hij geworsteld om God, den levenden God te vinden en Christen, waarachtig Christen te worden.

Maar daarnaast was Roessingh niet minder een man, doordrenkt van den geest der moderne wetenschap en in het algemeen vervuld met den grootst mogelijken eerbied tegenover het moderne cultuurleven in al zijn rijke schakeeringen. De la Saussaye Jr was de eerste geweest, die zijn belangstelling daarvoor had wakker geroepen. Maar méér nog dan aan hem en b.v. ook aan den Marburger Hoogleraar Herrmann heeft Roessingh in dit opzicht te danken gehad aan den grooten Duitschen kultuurphilosoof, Ernst Troeltsch. Deze is het wel heel in het bijzonder geweest, die hem in heel zijn ontwikkeling beheerscht heeft en met wien hij ook steeds gemeen heeft gehad dien wijden cultuurhistorischen blik.

Maar die diepe eerbied voor de moderne cultuur en zeer speciaal voor de moderne wetenschap (philosophie, psychologie, geschiedenis, godsdienstwetenschap) heeft het hem nu zoo moeilijk gemaakt den weg terug te vinden naar het oude geloof. Een synthese als van de oudere modernen zag hij als oppervlakkige anticipatie. Voor een goedkoop harmonistiek, waar velen van rechts heil in zochten, was hij te eerlijk. Liever liet hij dan nog, hoeveel smart het hem ook kostte, de twee onverzoend naast elkaar staan.

Dat maakt hem voor ons Gereformeerden, die nu eenmaal een dergelijke tweedheid niet kunnen dulden, tot een zoo raadselachtige figuur. Maar om het rechts-modernisme juist te verstaan en zuiver te waardeeren, moeten wij van die merkwaardige polariteit in de persoonlijkheid van Roessingh uitgaan. Prof. van Rhijn heeft eens deze woorden van hem geschreven: „De Bijbel was voor hem niet het hoogst denkbare stichtelijke boek, maar ik geloof niet, dat er veel boeken waren, die hij zoo lief had als den Bijbel. Hij kon zich in de oud-Christelijke waardeering der opstanding van Christus niet vinden, maar hij sprak over gestorven en opgewekt zijn met Christus en meende evenzeer, dat men de mystiek van Paulus en Johannes zelf aan den Christus der Evangelien moet hebben ervaren, om dan daarna in eigen tijd van hieruit te leven. Sprak hij over de absoluteitheid van het Christendom, dan kwam hij theoretisch niet verder dan Troeltsch, maar ik geloof, dat hij met zijn hart uit de absoluteitheid van het Christendom leefde". Hier staan wij voor het typeerende in het aan hem georiënteerde rechts-modernisme, wat het tevens zoo moeilijk maakt over deze strooming een billijk waardeeringsoordeel te vellen.

Wij willen van dat rechts-modernisme, gelijk het van Roessingh zijn signatuur ontvangen heeft, nu wat nader bezien zijn vroomheidstype, zijn algemeen-wijzegeerige instelling, zijn theologie en zijn cultuurwaardeering, die alle telkens tegen den achtergrond van het oudere modernisme van Scholten.

G. B. WURTH.

UIT DE SCHRIFT

Het gesuste geweten.

In de dagen als de Richters richtten, zoo geschiedde het, dat er honger in het land was; daarom toog een man uit Bethlehem-Juda om als vreemdeling te verkeeren in de velden Moabs, hij en zijn huisvrouw en zijn twee zonen.

(Ruth 1 + 1.).

Elimelech heeft het o zoo mooi beredeneerd, toen hij met zijn gezin besloot naar Moab te trekken om zich daar voor den honger te bergen.

Er is honger in het land. Zelfs in zijn woonplaats, om zijn spreekwoordelijken overvloed en om de vruchtbaarheid van zijn velden en akkers

Bethlehem, dat is, broodhuis, genoemd, is geen brood meer en heeft de honger zijn intocht gedaan. Gods slaande hand is over Israël.

Vandaar, dat Elimelech met de zijnen besluit, naar Moab te trekken.

Daar is wel de dienst der afgoden; daar is de zuigkracht van het heidensche leven; o, men mocht zich wel duizendmaal bedenken, eer men naar dat Moab zijn toevlucht nam — maar Elimelech waagt het met de zijnen. De broodkwestie verdringt al het andere.

Hebben hij en zijn vrouw dan het gevaar niet gezien van het gaan naar het heidensche land? Hebben ze niet gevraagd, of ze het wel mógen doen, om Gods wil, om hun ziel, om het gevaar voor hun kinderen, die ze nu toch zullen brengen in de sfeer der zonde?

O ja; ongetwijfeld. En misschien heeft hun geweten ook wel even geklopt, toen ze aarzelen het besluit namen.

Maar toen hebben ze er iets op gevonden, om dat onrustige geweten in slaap te sussen: ze hebben tot elkaar gezegd, dat ze er ook maar voor een tijd heengaan. Ze zullen wel oppassen, er slechts zó lang te blijven, tot het ergste tijpen van den honger voorbij zal zijn. Dan gaan ze aanstonds terug.

En ze zullen wel oppassen, in dat heidensche land niet in te burgeren. Ze gaan er immers heen, hebben ze troostend en sussend en vergoelijkend tot elkaar gezegd, ze gaan er immers heen, om er als vreemdeling te verkeeren.

Als vreemdeling. Neen, naar Moabs burgerrecht zullen ze niet staan. In den kring in Moab zullen ze niet trachten in te dringen. Vriendschap zullen ze in Moab niet gaan sluiten. Als vreemdelingen zullen ze in Moab verkeeren. En als zoo nu en dan bij de voorbereiding van de verhuizing dat lastige geweten eens klopt, zeggen ze weer tot elkaar: we gaan er alleen maar heen om er als vreemdeling te verkeeren.

Met dien troost voor hun geweten gaan ze op reis.

Het geweten is gesust.

Elimelechs redeneering wordt nog heden gehouden.

Nog zoo vaak meent een belijder van den Naam des Heeren, dat hij niet wel anders kan, dan zich te begeven in de kringen van hen, die God niet vreezen, en Jezus den Heere niet kennen. Dat moet wel; om de zaken; om de toevallig eens aangeknoopte relaties. Om allerlei redenen.

Dan komt het contact met de wereld. In conversatie. In een gezelligen avond. In het meegaan naar een plaats, waar anders een Christen niet hoort.

Verbaasd vraagt men dan: zou het geweten van die broeders nu niet meer spreken? O ja. Ze voelen het wel.

Maar dan houden ze er de redeneering van Elimelech op na: we zullen er als vreemdeling verkeeren. Ze zullen wel goed oppassen, niet te ver te gaan. Ze zullen zich wel goed ver houden van wat er nu absoluut niet door kan. Ze hebben immers hun gezond verstand.

En als ze Zondagmorgen in de kerk komen, zullen ze meezingen, dat oude lied: „Ik ben, o Heer, een vreemdeling hier beneen". Neen, ze zullen er als vreemdeling verkeeren.

Zó is het voorzichtig verdrag, dat met den duivel is gemaakt.

Geweldig verstandige menschen, zulke Christenen. Want zoo kunnen ze alles tegelijk doen en allen tegelijk dienen: God en de wereld; de gemeente en de kennissen buiten den eigenlijken kring.

En dat lastige geweten is in slaap gesust.

Elimelech heeft in Moab een benauwende arvaring gemaakt: Moab heeft zuigkracht. Vol optimisme zijn ze samen naar Moab getrokken. Vreemdelingen zouden ze zijn, en zijn ze ook eerst geweest.

Maar niet voor altijd. Het is in Moab zoo geheel anders gegaan, dan ze hebben gedacht. Het is hun erg meegewallen, ge merkt het uit het verloop der dingen wel.

Het leven in Moab valt erg mee — daarom blijven ze er jarenlang.

De menschen in Moab vallen mee — er komt relatie. Eerst kennis; dan vriendschap; en eindelijk verwantschap. De beide zonen van Elimelech trouwen met Moabitische vrouwen.

Wie zegt, hoe vaak ze tot elkaar dat hebben gezegd, dat het in Moab toch heusch zoo kwaad niet was; lang zoo erg niet, als men op een afstand zeggen zou. In Moab hebben ze geleerd, wat ruimer van blik en van opvatting te worden. Dat bekrompene van vroeger hebben ze vaarwél gezegd. Vergeten is de vreemdelingschap, waarmee ze hun consciëntie vroeger hadden gepaaid.

Het gaat heden evenzoo.

Er is in het contact, dat soms belijders sluiten met kringen, waarvan ze ver en vreemd moesten blijven, wilden ze Christenen zijn, een wonderlijk verschijnsel.

Het wordt eerst gelegd onder beding van absoluut vreemdeling te zijn en te blijven. Verschillende

goede voornemens worden geuit. Bijbelteksten worden er bij gehaald. Het zal o zoo mooi gaan en zoo voorzichtig.

Maar als de jaren voorbijgaan, merkt men, dat het vreemdelingsbesef verslapt. Ge hoort die belijders al zachtjesaan anders spreken. Het valt in die „wereldsche" kringen toch wel mee. Aardige menschen. Gezellige toon. Heusch, men kan zich er wel thuis voelen.

Als ge het ziet, lezer, bij een belijder, herinner het u, dat de wet der zuigkracht daar heerscht. Herinner u, dat die belijder voor God en Zijn dienst verloren is — tenzij er iets bizonders gebeurt; wat maar zelden het geval is.

Het lied der vreemdelingschap is al lang vergeten.

En Satan lacht over de onnoozelheid van belijders, die meenen, dat men ongestraft met de wereld der zonde koketteeren kan.

Het lied der vreemdelingschap, lezer, moet beleeft, eer het contact wordt gezocht en gelogd.

C. B.

KERKELUK LEVEN

De Jongste Probleemverschuiving van Prof. Haitjema.

II.

Het is nog al een ernstige beschuldiging, die prof. Haitjema inbrengt, en die ik in het slot van mijn voorgaand artikel afdruchte. Men zou er haast van gaan beven.

Kijkt men evenwel de zaak wat nuchter — ietwat groningsch — aan, dan valt alles nog al wat mee, geloof ik.

Om te beginnen is het jammer, dat prof. Haitjema een ander, één van zijn studenten, heeft belast met de controle van de door mij tegen hem gekeerde citaten van Calvin; maar dit dan zó, dat die student een soort van referaat heeft opgesteld, waaruit dan de hoogleraar zijn conclusies trekt. Ik prijs dien student zeer gelukkig, dat zijn hoogleraar zooveel vertrouwen in hem stelt, en hoop, dat hij de verzoeking, die daarin ligt, te boven komen zal. Maar overigens vind ik het van den hoogleraar zelf wat beneden zijn stand, en van een wetenschappelijk tijdschrift ook.

Want zó kan prof. Haitjema altijd zich uit eventuele moeilijkheden helpen, stel eens het geval, dat zij zouden kunnen komen. Valt het betoog van prof. H.'s student omver, nu ja, dan heeft de hoogleraar het zelf niet gezegd, al heeft hij niettemin door eigen „conclusies" erop te gronden, het betoog zelf toch feitelijk gesanctionneerd. Maar dit laatste kan dan pas ernstig werk wezen, als de hoogleraar het stuk zelf serieus gecontroleerd heeft. Maar in dat geval — had hij het evengoed zelf kunnen schrijven...

Ik zal natuurlijk met den Heer van R. niet polemiseren:

a. omdat hij blijkbaar een vriendelijk man is; b. omdat hij in die vriendelijkheid echter weer scheef loopt;

c. omdat zijn betoog nog maar voor een heel klein deel geplaatst is; de rest is nog in de portefeuille van het wetenschappelijke tijdschrift Nieuwe Theologische Studiën, subsidiair in die van den hoogleraar dr. Haitjema;

d. omdat zijn betoog niets, letterlijk niets, te maken heeft met de kwesties, waar het over loopt, en de goedmoedige student puur monnikenwerk gedaan heeft, waarachter prof. Haitjema — helaas — zijn jongste probleemverschuiving weer verbijgt voor dat deel der lezers van Nieuwe Theologische Studiën, dat 't al gauw goed vindt.

Nu het nader bewijs voor deze vier beweringen. Wat ik onder a. zeide, spreekt voor zichzelf. De Heer van R. is door prof. Haitjema vóór-uit-geschoven in den strijd; en natuurlijk zal ik mijn speer niet door den page steken, om den ridder te trefen. Ridders móten überhaupt geen pages als schild gebruiken. Ook niet onbewust en zonder erg. Ik zal dan ook van het betoog van dhr. van R. alleen datgene zeggen, wat prof. Haitjema mij noodzaakt te zeggen.

En dan kom ik vanzelf aan wat onder b. werd opgemerkt. De Heer van R. heeft zó vurig den één verdedigd, dat hij tegen den ander al te ruw en te schel uitvalt. Als prof. Haitjema het zelf gezegd had, zou ik er boos om worden, maar nu laat de hoogleraar het den student zeggen: dat ik me aan een mystificatie heb schuldig gemaakt. Mystificatie — dat is een erg leelijk woord. Welke het is? Wel: de zaak komt hierop neer: op bl. 256 van mijn „Tusschen „ja" en „Neen", heb ik een citaat van Calvin gegeven. Toen ik dit citaat opnam in mijn betoog, heb ik enkele woorden eruit weggelaten, omdat het mij daarom niet te doen was — daarover straks — en de citaten (eerst in „De Reformatie" afgedrukt) toch al te veel ruimte in beslag namen.

Naar den stijl van sommige volksdebaters (ik neem direct aan: zonder dat te bedoelen) maakt de heer van R. van dit éne feitje nu grooten ophef, en zegt: ds S. laat uit zijn citaten beteeken-

eksten wor-
oi gaan en
men, dat
rt die belij-
valt in die
ardige men-
an zich er
er, herinner
r heerscht.
od en Zijn
zonders ge-

l lang ver-
d van belij-
st de wereld
r, moet be-
n gelegd.
C. B.

VEN

Haitjema.

ldiging, die
in het slot
Men zou er
er — ietwat
al wat mee,

prof. Haitje-
heeft belast
en hem ge-
lan zóó, dat
ft opgesteld,
lusies trekt.
t zijn hoog-
elt, en hoop,
rt, te boven
et van den
and, en van

ich uit even-
s het geval,
het betoog
dan heeft
t heeft hij
te gronden,
nneer. Maar
k wezen, als
gecontroleerd
het evengoed

van R. niet

lijk man is;
echter weer

oor een heel
in de porte-
lschrift Nieu-
in die van

lijk niets, te
et over loopt,
nonnikenwerk
ma — helaas
weer verbergt
Theologische

r beweringen.
r zichzelf. De
a vóór uit-ge-
c zal ik mijn
n den ridder
ot geen pages
ust en zonder
an dhr van R.
ema mij nood-

onder b. word
zóó vurig den
der al te ruw
jema het zelf
den, maar nu
t zeggen: dat
b schuldig ge-
leelijk woord.
ierop neer: op
en „Nee“
n. Toen ik dit
e enkele woor-
ij daarom niet
en de citaten
kt) toch al te

lksdebaters (ik
doelen) maakt
nu grooten op-
den betekenis-

volle dingen weg: dat is dus een mystificatie. De Heer van R. zal later wel begrijpen, dat iemand, die, door stippeltjes (...) te plaatsen, zelf aangeeft, dat hij een passage weglaat, niet aan mystificaties doet.¹⁾

Maar komaan, we zouden op den heer van R. niet boos worden immers? Laat ons liever vragen, welke gewichtige passage hij dan door mij „overgeslagen“ acht. Het komt hierop neer: ik had ook moeten citeren dezen zin van Calvijn (ik volg de vertaling van den heer van R., al is ze dan ook onjuist):

„omdat Paulus dit vermogen (om te onderscheiden) niet over alle dingen uitstrekt, alsof allen, die door Gods Geest zijn wedergeboren in geen enkele dwaling meer kunnen vervallen: maar hij wil eenvoudig uitdrukken, dat het vleeschelijk inzicht in de dingen van het geloof van geenerlei waarde is: dat de bevoegdheid om hierover te oordelen alleen bij den Geest Gods berust“.

Verbaasd vraag ik me af, hoe de ijver van den Heer van R. toch zóóver kan doorslaan. Is dit alles nu „overgeslagen“? Welneen; het staat zakelijk op dezelfde bladzijde van mijn boek. Letterlijk schreef ik zelf:

„Natuurlijk mag men niet vergeten — aldus gaat Calvijn verder — dat dit voorrecht van den geestelijken mensch niet in zijn persoon zijn oorzaak vindt, maar aan het Woord Gods te danken is“.

En, een stap verder gaande, herinnerde ik eraan, dat volgens Calvijn

„de geloovige nog telkens grove onwetendheid heeft en gevaar loopt, tot dwaling te vervallen“.

en ook daaraan, dat de geestelijke mensch slechts naar de mate van zijn geestelijke gaven de geestelijke dingen onderscheidt. Daarin ligt dan toch zeker wel duidelijk opgesloten, dat hij, d.w.z. die geestelijke, wedergeboren, mensch, hier op aarde in den tijd nooit de volkomenheid bereikt? Dit alles heeft met „overslaan“ en met „mystificaties“ niets te maken. Het slaat niet eens in. Ik gaf trouwens meer dan één latijnsch en fransch citaat van Calvijn, waarin hetzelfde staat, als waarop de Heer van R. „overgelukkig, nu den vinger legt.“ En met nadruk wees ik er op, dat

„de zelfucht en de voortdurende, immer weerkerende confrontatie van onze gevonden resultaten met 't Woord zelf, door Calvijn... in geen en deele wordt verworpen of overbodig geacht“ (bl. 275).

Gelijk ik dan ook (blz. 295) nadrukkelijk erkende den plicht van „verwijzing naar den auctor primarius“, den allereersten Werker en Auteur, onzer geloofskennis: God.

Hiermede heb ik dan afgehandeld het éne geval van mijn schrikkelijke overtreding: belangrijke passages uit Calvijn zomaar weglaten...

En wie het bovenstaande met aandacht gevolgd heeft, haalt dan vervolgens ook zijn schouders op, als de Heer van R. met het andere door hem ontdekte geval voor den dag komt. Hij klaagt, dat ik er niet op gewezen heb, dat volgens Paulus,

„alleen de Geest Gods Zichzelf kent en het Zijn taak is, het Zijne te onderscheiden van wat niet uit Hem is“.

Ik heb — naar het heet — dit „eerste stuk in Calvijn's gedachtegang over de geloofskennis overgeslagen“, en dat is zelfs fataal geworden, aldus de Heer van R.

Hier is alweer dat populaire argumenteeren van volksdebaters: de tegenstander had dit en dat ook nog moeten zeggen; maar nu hij het „oversloeg“, nu is het niets met hem gedaan.

Maar de Heer van R. verspilt zijn energie aan nutteloosheden. Hij had evengoed kunnen klagen, dat ds. Schilder het verhaal van Haman en Mordechai, of welk ander willekeurige verhaal ge maar wilt, heeft „overgeslagen“. Want

a. Ik sprak daar niet zoo breed over, omdat het niets met de kwestie te maken heeft. De kwestie is niet, of de geloofskennis van Gods Geest tot ons komt, maar wat het effect is van Gods openbaring in den mensch, de kerk, het ambt. Of de Geest de logische denkweisen verbreekt! Daarover gaat het!

Deze teruggang VAN den strijd over het effect van Gods Geest in den wedergeboren mensch TOT het heel niet in geding zijnde vraagstuk, van den goddelijken oorsprong van het werk des Heiligen Geestes, is weer de „fatale“ probleemverschuiving, die prof. Haitjema zichzelf en zijn leerling maar niet belijdt.

b. Ik heb de boven geciteerde gedachte heel mijn betoog door ondersteld; zij staat overal te lezen; ze is voor een gereformeerde het a.b.c. Wonderbaarlijk, als iemand meent, dat wij dat nog ontdeken moeten!

c. Het is pure nonsens, hier mee aan te komen, nota bene, waar ik telkens en telkens wijs op de openbaring en haar absoluut karakter.

Dit is nu alles, wat dan betrekking heeft op mijn met cursieve letter aangekondigde zonde van „stukken uit Calvijn uit hun verband te rukken, gewichtige passages weg te laten of gewoonweg over tusschenzinnen of den zin bepalende woorden van Calvijn heen te lezen.“

Wel zoo.

Het valt moeilijk, beleefd te blijven tegenover een hoogleeraar, die zóó zich „verweert“, en die een goedbedoelenden student zóó lichtvaardig voor zich uit doet gaan, dat de hoogleeraar zelfs vergeten heeft, den student erop te wijzen, dat hij op een punt, waar zijn verdedigingspoort een scharnier krijgen moet, het tekstverband van Calvijn uiteengerukt, de passage zelf verkeerd vertaald, en zijn betoog eigenhandig omver geworpen heeft.²⁾

Ik kom nu tot hetgeen onder a. ter sprake kwam. Prof. H. zegt: Ik heb nog meer van den Heer van R. in portefeuille. En stelt dan in uitzicht, dat ook die rest nog gepubliceerd kan worden.

Natuurlijk moet prof. H. het zelf weten; maar ik zou zeggen: laat hem maar niet verder gaan, want, — en nu kom ik naar hetgeen onder d. gezegd is — want:

d. al wat de Heer van R. nog verder opmerkt, is tijdverspilling, omdat het niets te maken heeft met de kwestie, die aan de orde is, en prof. Haitjema's probleemverschuiving — de jongste — alweer maskeert.

Dat zijn twee dingen dus.

Over die beide een kort woord.

1. De Heer Van R. zet verder een heel gewichtige redeneering op, om te betoogen, dat toch altijd de Heilige Geest, en in laatste instantie deze alleen, Auteur is der geloofskennis — we zullen nu zijn fouten³⁾ maar verder laten loopen en hem lezen, zóóals hij het wel later zal leeren bedoelen —; hij belooft voorts, dat de Heilige Geest Zijn recht uitoefent, de geloovigen leidt, regeert, en zulks dan van oogenblik tot oogenblik; dat niemand eigen rede volgen mag, doch dat wij den Geest moeten volgen; dat wij op dien weg telkens weer naar Christus en het Woord — de Heilige Schrift — terug moeten, enzovoort. Wij zijn dus „volstrekt op God Zelf aangewezen“, hangen volledig van God af. Aldus de Heer van R.

Men moet toch wel even letten op de tragedie, die hier voor onze oogen ligt. Daar tijgt nu in Groningen een student aan 't werk voor zijn hoogleeraar, en sleept moeizaam citaten aan, om te betoogen, dat iets toch inderdaad waar is; — iets, wat ik zelf en al mijn collega's elken Zondag staan te preeken. Ik noem dat tragisch; — want er blijkt uit, dat niet alleen de Heer van R. de paradox niet begrijpt — al zijn levendige exclamaties van „wij leven in de paradox“ raken geen moment de kwestie of A = B is — maar ook de z.g. „neo-calvinisten“ niet begrijpt. Hij denkt natuurlijk, dat we allemaal halleluja-zingen, over onze wedergeboorte en haar geestelijke profijt. Och arme! Dat komt nu van al dat onwetenschappelijk en af en toe kwaadaardig gesol met den naam „neo-calvinisten“. De Heer van R. draagt uilen naar Athene: dit alles gelooven wij allen, en léeren het. Hoe zouden we anders kunnen preeken over Filippenzen 2:12 en 13? En over de verhouding tusschen God en schepsel? Zóó tragisch is de doordrivende redeneering van den Heer van R., om ons te verzekeren, wat wij niet betwijfelen, dat hij geheel en al over 'thoofd ziet, dat het bezwaar, dat onzerzijds tegen prof. Haitjema ingebracht wordt, juist hierin ligt, dat hij — als zijn vroegere redeneeringen consequent worden ingedacht en doorgedacht — te kort doet aan al de bovengenoemde geloofswaarheden, te kort doet aan haar vermaning en — vertroosting. Wij hebben juist tegen prof. H.'s redeneeringen, dat hij NIET positie kiest IN de openbaringsdaad van den Heiligen Geest, DOCH (denk!) aan zijn „via media“ TUSSEN de resultaten van menschelek denken (dus: anti-calvinistisch). Of — nóg een voorbeeld: als de Heer van R. zegt: „het steunen op een gave Gods, is abstractie van God, Godloochening“, dan antwoorden wij: kom maar eens bij de z.g. neo-calvinisten in de kerk. Ge zult hen dan nog sterker woord hooren spreken. Ze zeggen dan niet, dat het een „abstractie“, of „Godloochening“, doch dat het afgoderij is, als men steunt op de gave, en niet op den Gever.

Mensch, dat is de kwestie niet. Maar dit is de vraag: of de kerk, het ambt, de confessie, zóó leeg zijn, zóó arm, zóó ijdel, zóó van God verlaten-in-de-aanneming („paradoxaal“), dat zij, DOOR de gave Gods niet eens „steunen“ kunnen op en door GOD. Het ontkennen van een gave Gods — OOK de gave van de voortgaande verlichting des Heiligen Geestes — dat is ondankbaarheid jegens God. En ook: afgoderij.

De Heer van R. heeft letterlijk voor niets gezwogen. Als hij zegt, dat ik inplaats van „Heilige Geest“ consequent „wedergeboorte“ lees, dan haal ik eenvoudig mijn schouders op. Ik heb duizendmaal geprekeerd en ook in „Tusschen Ja en Nee“ geschreven in precies anderen zin.

2. Daarom laat ik hem nu los, en eindig bij prof. Haitjema.

Ik heb dezen hoogleeraar enkele dingen te zeggen. Prof. Haitjema heeft nu weer eens de heele kwestie verlegd.

Van zijn aanvankelijk zoo kras mogelijk gestelde beweringen over God, die de denkweisen

door de openbaring breekt en A met B identiek maakt — (ik herinner aan zijn stellige uitspraken betreffende de VAN GOD ZELF UITGAANDE „generering“ van de paradox) — is nu in heel dit lijvig betoog NIETS MEER OVERGEBLEVEN. Het „KENMERKENDE“ (let wel!) voor het „theologisch gebruik van de z.g. dialectische methode“ heet NU, „dat daarin tot uitdrukking komt de bewustheid van het oneindig-qualitatieve verschil tusschen God en den theologiseerenden mensch, zóóals hij in zijn existentie tegenover God is.“

Maar nu één van beide.

Dit is waar (m.a.w. hiermee is het „kenmerkende“ gezegd), maar dan is precies hetzelfde te zeggen van wat ik geloof en belijd; of het is niet waar; m.a.w. er zijn nog wel meer en andere dingen kenmerkend voor de „dialectische methode“, gelijk ze door prof. Haitjema tot nu toe aangeprezen werd.

En dit laatste is inderdaad zóó.

Dat God en de menselijke theoloog van beneden oneindig verschillen — dat is het strijdpunt niet. Dat is ook aan allen, die tot nu toe vóór Barth gereformeerd gesproken hebben, wel bekend. Wie spreekt er trouwens anders nog van „openbaring“ in gereformeerden zin, als hij dat niet meer gelooft?

Maar dit is tot nu toe de zonde der z.g. dialectische methode geweest, dat zij niet náást het oneindig qualitatieve verschil, tusschen God en Zijn getuigen óók tévens heeft beleiden de door souvereine (!) genade gewilde en gewerkte gemeenschap van God met Zijn getuigen, en deze idee consequent gehandhaafd. Haar uitgangspunt is en blijft: rationalistisch. Prof. Haitjema betoogt in dit verband letterlijk voor niets, dat God „Zijn Woord niet aan den mensch toevertrouwt, om er vrijelijk over te beschikken als over begripsmatige waarheid“. Wij hebben onzerzijds juist krachtens ditzelfde geloof betoogd, dat de beschikking, die Gods Woord over ons neemt, veel verder gaat, dan de dialectische methode zien kan.

In dit verband is het dan ook geen bloot toeval, doch een naklank van zijn (schijnbaar bij hem wankelend) Barthianisme, als prof. Haitjema schrijft over „den dialoog, die(n) de loquens Deus (Calvijn)“ — d.w.z. de sprekende God — „met den mensch wil houden in het groote oogenblik Zijner openbaring“. Even later heet het weer, „dat de (ze) niet-aanschouwelijke waarheid slechts in het hogere midden aanwezig is in het groote oogenblik van Gods tegenwoordig spreken; dogmatisch uitgedrukt: in het oogenblik, waarop de Heilige Geest, Die het alles neemt uit wat van Christus is, tegelijk spreker en hoorder is van Gods Woord“.

Wat zullen wij hiervan zeggen?

Alleen maar dit: het is geschreven aan den anderen kant, dan waar Calvijn staat. Allereerst moet Calvijn er niets van hebben, dat God een dialoog⁴⁾ met den mensch houdt, in openbaringsmomenten wel te verstaan, die iets nieuws toevoegen aan hetgeen reeds geopenbaard is. De dialoog tusschen God en mensch kan eerst dan er zijn, als de mensch reeds mensch Gods (geestelijke mensch) geworden is, en vóór-zóover hij dat is. Maar de uitgaande eerste openbaringsdaad Gods, waardoor Hij den mensch voor en door Zijn spreken wint (zaad der wedergeboorte) is één-zijdig. Geen dialoog, maar een uitgaand, overwinnend, indringend, gevangennemend, overweldigend Woord. Het Woord is vleesch geworden, en hetzelfde souvereine Woord doet al wat God behaagt. Heel dat begrip van den dialoog (afstand) is volmaakt anti-calvijn'sch gedacht; Calvijn weet van één-zijdig, schepend, vernieuwend werk Gods te spreken. Ook in den „loquens Deus“. — En hiermee is tevens dat redeneeren over het „groote oogenblik“ geoordeeld. Als God in een „oogenblik“ spreekt — inwendige „roeping“ — dan is het geen dialoog⁵⁾; en als het een dialoog is, dan is er geen oogenblik, doch een toestand (na de wedergeboorte) zegt Calvijn.

En hier zijn we dan weer terecht gekomen bij de kwesties, die ik aanroerde in mijn eerste tegen prof. Haitjema gekeerde opstel over de Paradox in de religie.⁶⁾ Ik kom er niet op terug; prof. H. heeft trouwens niets van al die dingen aangeraakt.

Men krijgt dan ook den indruk, dat prof. Haitjema meer van Karl Barth, dan van Calvijn studie heeft gemaakt. Dat hij nog wat onzeker is in zijn tasten, als hij Calvijn ter hand neemt. Alleen zóó kan ik verklaren, dat hij dingen, die wij in Amsterdam en Kampen ongeveer van de wieg af weten, als een groote vondst naar voren schuift, en anderzijds precies even specifiek-calvinistische ideeën nog zal moeten ontdekken. Als prof. H. b.v. zegt, dat de „overbekende principiële tegenstelling tusschen tweeërlei menschen“ (wedergeboren of onwedergeboren) „de worteldwaling van het nieuw-calvinisme“ is, dan zeggen we: gij kent Calvijn niet, want hij predikt ze zoo stellig mogelijk. Citaten geef ik nu niet; prof. H. moet eerst maar eens de andere serieus verwerken.

Als prof. H. volhoudt, dat de principiële scheiding, bovenbedoeld, op zichzelf (afgedacht van valsche z.g. consequenties) nieuw-calvinis-

lisch — d.w.z. voor hem verwerpelijk — is, dan heeft hij trouwens zich het door dit ééne zinnetje alweer moeilijker gemaakt, zich te verdedigen tegen het verwijt van rationalisme. Men denke er maar eens over na; ik heb nu geen ruimte meer. Wat blijft er zóó toch over van het „grootte oogenblik der openbaring“; wie zien ze; hoe komt men tot het zien van de „via media“? Altemaal vragen, die opkomen, en den strijd beteekenis geven.

Maar de fout van prof. H. zit hier (precies als bij de christelijke-gereformeerden en andere neo-calvinisten-fantasten), dat hij onze uit Calvijn gegrepen gedachten beoordeelt in het valsche licht van ons ten onrechte toegedichte consequenties.

Slag op slag blijkt dat ik wees reeds op den Heer v. R.¹⁰⁾ Maar ook prof. Haitjema is slachtoffer van deze door misverstand gevoede dogmen-historische voorbarigheids-epidemie. Hij laat mij nota bene zeggen, „dat de rede van den geestelijken mensch krachtens haar wedergeboren zijn, het irrationeel karakter der geloofswaarheid successievelijk te boven komt“. Misverstand! Er is volgens mij geen irrationeel karakter der geloofswaarheid. Dit heb ik gezegd: ik, mensch, kom langzamerhand, en ten deele, mijn eigen tegenstrijdige redeneringen (gevolg, niet van Gods „uitzending“, maar van mijn gebrekkige „ontvangst“) te boven, wanneer, en in zoverre, Gods genade in mij werkt. Voorts zegt prof. H., dat ik mij heb verzet tegen zijn bewering, dat Calvijn steunen zou de paradoxale structuur van het theologisch denken. Misverstand! Want theologisch denken is het tweede. Gods openbaring is het eerste. En daarover sprak prof. H. eerst en bestreed ik hem; dat kwam zoo van Karl Barth. Daarna heet het, dat wij, neo-calvinisten, altijd zoo „doorredeneren van uit een individueel-psychische paligenesie, die potentieel den geheelen mensch omzet en anders doet worden“. Prof. H. had maar liever dr Kuypers Encyclopaedie — die ik op dit punt zelf ten deele eens weersproken heb — moeten laten rusten. Ik heb hem toch zeker duidelijk genoeg gezegd, dat ik niet (ethisch) redeneer „vanuit“ de paligenesie, maar uit de doorgaande en overwinnende actie van den Heiligen Geest? Ook in het plaats maken voor den materiëlen inhoud van het Woord in den mensch?

Het wemelt hier van misverstanden. Bij mees-

ten en leerling. En zij zijn zóó haastig in dit toch anders uiterst actueele, DEELS kentheoretisch, vraagstuk, dat beiden zelfs den Heiligen Geest subject der geloofskennis noemen, in plaats van auteur. Zoodra men echter den „loquens Deus“ (den sprekenden God) maar identificeert met den „werkenden God“ (auteur), den scheppenden, herscheppenden God (Calvijn, inzake het Woord) is men op weg, om te begrijpen, dat niet uit den wedergeboren mensch, doch uit God geredeneerd wordt, uit God, die wederbaart en vernieuwt en in den dood verlost van de antinomie, die onze nooit geheel gebroken zonde niet kwijt kon, vóór het „grootte oogenblik“ van den dood.

In de wedergeboorte sprak God tot mij; in den dood — de doorbraak der verlossing — zal ik Hem nu eens eindelijk alleen laten spreken. „Vader, in Uwe handen beveel ik (kleine letter) mijn geest“. En door deze ethische crisis heen kom ik dan eindelijk tot den ongebroken dialoog — met God. „Hij zal roepen en ik zal antwoorden. Hij zal tot het werk Zijner handen begeerig zijn.“ (Job 14.)

Wil ik dus veel verontschuldigen — omdat ik geloof, dat prof. H., die het voorrecht miste van al onze studenten, nog niet genoegzamen tijd gehad heeft voor het verstaan van Calvijn — toch moet mij van het hart, dat ik in dit debatteeren van prof. H. iets bespeur van — 'tis zijn eigen term — de „saecularisatie van ons christendom“. Waarom moet prof. H. stokstijf volhouden wat niet te houden bleek? Waarom — indien hij langzamerhand retireert — dan tegelijk enkele netjes in het eerste gelid staande al te magere vinnigheidjes tegen opponenten? Waarom klagen, dat ik hem niet begrijpen wil in zijn verandering, terwijl ik juist betoogd heb: het valt moeilijk, aan te nemen, dat prof. H. niet veranderd is? (Ja en Neen, blz. 302). Thans is de hoogleeraar al weer in een andere stelling gekomen; hij trekt zich al verder terug van zijn eerste Karl-Barth-aanvaarding. Dit voor wie critisch leest, te hebben laten blijken, is dan ook vrijwel de eenige waarde van het hier beantwoorde artikel van prof. H. en den Heer van R.

Maar als prof. H. van een verkeerd standpunt terugkomt, laat hem dan geen ongedekte onvriendelikheden zeggen tegen wie hem daartoe opwek-

ten. Tenslotte heeft de geref. pers meer werk gemaakt van zijn ideeën, dan anderen, b.v. — laat ons zeggen — de medewerkers van „Nieuwe Theologische Studiën“. Is het zoo niet? Juist „De Reformatie“ heeft aan prof. Haitjema opzettelijke aandacht gewijd. Dank is niet noodig; maar kleineering van het „Asser neo-calvinisme“ en misduiding van wat ik schreef, ook niet.

Waarom ik nu zoo koppig vasthoud en telkens weer naar het begin van prof. H.'s optreden terug wil? Omdat hij van zijn vroegere stellingen gezegd heeft: Calvijn spreekt desgelijks, en dit niet herroepen heeft. Zulk een „bedenklijke interpretatie“ van Calvijn acht ik een gevaar. Laat niemand zeggen: de kwesties hebben geen beteekenis; of: iedereen voelt toch zeker zóó wel, dat Barth mis is? Ik las onlangs zoo iets. Voelt iedereen dat zóó maar? Ik wilde, dat het waar was. Maar ik zie twee dingen: a. dat een ernstig man als prof. Haitjema het niet eens ziet, en dat straks dus leerlingen van hem precies op de manier van sommige anderen ons volk zullen toeroepen den naam van Calvijn, zonder dien te kennen, en dan natuurlijk weer ten koste van den goeden naam der „Kuypermen-schen“ (zag iedereen, ook in de politieke sfeer, dit verband der dingen maar!); en b. dat publieke verdedigers van Barths ideeën leiding geven tegenwoordig in een — Calvinistenbond. Dit noemt men dan samenwerking...

Of de dingen ook beteekenis hebben! Elke begripsverwarring heeft beteekenis. Alleen maar, pas onze kinderen zullen het zien. En daarom knikkebollen sommigen ook zoo gemoedelijk. Wel te rusten; maar dan op tijd.

K. S.

¹⁰⁾ Trouwens, ieder die latijn kent, weet zóó wel, dat aan een met „ergo“ ingeleiden volzin iets anders moet voorafgaan. Geen enkel verstandig mensch krijgt den indruk, dat hier iets weggelaten is, om te knoeien.

¹¹⁾ Bl. 256, e.a.p., ook citaat 27 op bl. 274/5.

¹²⁾ Ik heb hier het oog op wat de heer v. R. op bl. 111 citeert uit Calvijn. Hij heeft voor het gemak verzuimd, te zeggen, dat het eigenlijke probleem, dat Calvijn „oplossen“ wil, niets anders is dan dit: hoe men, leidend op eigen ervaring van zwakte, toch zeggen kan, — en volhouden moet — dat de geestelijke mensch zóóveel licht (door Gods genade) ontvangen heeft, dat hij in staat is, alle dingen te onderscheiden.

De heer v. R. klampt zich op vast aan een onderdeel van de argumentatie, waardoor Calvijn dit schijn-

POPULAIR-WETEN - SCHAPPELIJKE SCHEITSEN

La Barrière.

III.

David bleef alleen. Hij gevoelde zich zooals een overwonnenen zich moet voelen. Jong, schoon, sterk, verrijkt met de liefde van vrouwen, mannelijk, was het hem nochtans of de wereld van alle waarde ontledigd was en had hij aan zijn dor gehemelte den aschamaak der zinloze dingen uit den Prediker.

— Help mij, God! zeide hij hardop. En in de groote stilte, die werd uit de ommanteling der sneeuw, hoorde hij een dofse bon.

Dat was als een antwoord en als een bevel. Hij ging om de deur te openen, die toegang gaf tot de Kerk; en hij raadde, dat daar iemand ging. En toen hij, met kloppend hart, de lamp was gaan halen, ontwaarde hij achter in het leeg kerkruim Esther Estienne, die juist binnen was gekomen en door het middenpad stapte.

Hij bleef daar als versteend staan, met zijn lamp in de hand, sprakeloos.

Toen zei de jonge dochter:

— U hebt toch gezegd tegen ons, dat we komen moeten om de kooren te repeteeren bij het orgel, niet waar, dominé?

Hij had moeite om tot zich zeiven te komen.

— Ja, zeker, ja, ja, zei hij. Ik, ik was bezig, en ik dacht er niet meer aan... Daarnet.

Het meisje scheen alles te begrijpen.

— Ja, zei ze, dominé d'Amboise. Dien heb ik ontmoet. En, krijgen we de Boschkerk?

Zij was vlak bij hem komen staan. Op haar wintermantel, waarvan de crinoline de panden uit deed wijken, smolten sneeuwvlokken weg en ze droeg een klein handmofje, waaruit een rol muziek stak. Zij leek effen, af, korrekt, vol moed en goeden wil. Hij voelde dat alles. Zooals altijd, en evenals altijd schoof het gelaat van Judith tusschen hem en het grafelooze gezichtje, dat naar hem opgeheven was.

Toen verjoeg hij toornig dat opgerezen beeld en hij haastte zich te spreken:

— Neen, zei hij. Wij hebben doodeenvoudig nul op 't rekst.

Zij herhaalde:

— Doodeenvoudig? Zonder vermelding van redenen?

— Neen zeker niet! zei hij, redenen genoeg. We hebben zelfs gediscussieerd.

Hij boog het hoofd. En inééns, merkend dat hij rekenschap aflegde aan dat meisje, voelde hij zich eventjes geprikkeld. En hij zei zijn gedachte uit:

— Kortom, het komt neer op een weigering en een heel krasse, verzekert ik je.

Zij scheen verslagen.

— Dat had ik nooit van dominé d'Amboise gedacht, zei ze. Wat gaan wij nu doen?

Dat wij klonk wonderlijk in de ooren van den jongen man. Hij richtte zich weer op.

— Ik zal er eens over nadenken. Ik zal wel zien, zei hij kortaf. Zij scheen de terechtwijzing niet te gevoelen, en met ingehouden-bevende stem:

— Toch moeten we doorzetten.

— Maar hij? zei hij ondanks zichzelf, wij kunnen niets doen zonder de machtiging van den voorzitter van den Kerkeraad. En nu men ons de Boschkerk weigert, hebben we geen plaats van samenkomst. 'tIs eenvoudig, zooals u ziet!

— Daar moeten we het buiten stellen. Pinksteren valt laat, geloof ik, van 't jaar. Laten wij belijdenis en avondmaal vieren in de open lucht.

Zij sprak vurig en hare oogen blonken van donkeren gloed.

— Buiten, zei hij met ergernis, buiten?

— Waarom niet? 'tZal zoo iets als een hagepreek zijn!

Zij keken elkaar een oogenblik zwijgend aan en het was, alsof de ziel van dat vreemde meisje sprak tot die van den jongen predikant en dat hij haar zieletaal verstond. Niets werd er meer gezegd. Gestap weerklonk achterin de kerk en weldra waren zij omringd met de goedwillige zangers, die David had samengeroepen. Daar waren het vierstal van Critioche, de jongste Bultel, juffrouw Bouleux, de jongen en 'tmeisje van Lenfant, met verscheidene anderen, en allen klommen ze naar de gaanderij, voorgelicht door de lamp die Obadja in de hand hield.

De kerk was somber en vochtig, maar niemand voelde kou. Serafientje en de kleine Naomi spraken en lachten met juffrouw Bouleux. Obadja trachtte alsmaar relaties met Esther Estienne aan te knopen. Op al die jonge wezens, die vervuld waren van de liefde of wier harten er voor stonden open te gaan, was voelbaar een siddering van leven en van hoop, welke hen onvoelbaar maakte voor al het overige.

Esther ging voor het harmonium zitten, bijgevoeld door twee kaarsen, die een somberen lichtcirkel maakten in de omhullende duisternis.

Nadat zij de Kerstliederen hadden ingestudeerd, zei ze:

— Ik heb Cantique de Noël van Adam meegebracht, dominé. Uw moeder zei me, dat u het kende. David scheen besluiteloos.

— Ja, maar, hoe, en wanneer zal ik het zingen? — Och, hier maar, voor ons, dominé. Ze begon met de begeleiding. Hij hield haar tegen.

— Ik zal midden op de gaanderij moeten gaan staan voor het geluid.

Iemand riep van ginds. 'tWas de oude heer Critioche, die deel uitmaakte van een groepje, dat in 'donker niet te onderscheiden was:

— Ga aan den kant staan, dominé. Dat zal beter zijn voor de woorden!

— Niet noodig, zei David, zoo koel als hij maar kon: ieder woord zal gehoord worden.

Esther begon, en toen steeg de stem op, vreemd, bijna bovennatuurlijk uit die leeg kerkruimte, in donker gedompeld, vol van de dansende schemerschimmen der kaarsen:

Minuit! Chrétiens! C'est l'heure solennelle,

Où l'homme-Dieu descendit jusqu'à nous.

Het was de stem eens archangels, die aanzwol en inkromp, met den puren jubel van een gouden trompet en, bij oogenblikken, met de donkere weekheid van een altivoel. Toen hij toekwam aan de slotwoorden:

Peuple, à genoux! Attends ta délivrance!

was het zoo iets groots, dat er een rilling ging over de samengekomenen, wier aantal vermeerdert was met bureu, met voorbijgangers, die aangetrokken werden door de muziek en het licht.

Toen hij zweeg, Esther tegenhoudend met een gebaar, riep iemand:

— Nog eens!

Toen zong hij de tweede strofe. Bij de laatste kwam hij tot zulk een klankenmacht, dat de kerkramen trilden. Het verhevene streek over de kleine kudde, die meegevoerd werd op den wijden wick-slag van deze bovenmenselijke stem.

David bleef daar staan, sidderend, hijgend, zelf-vergeten, als alle zangers, nadat die geheimzinnige macht van den gemoduleerden klank aan de lippen is ontsnapt en hen heeft gebroken.

Hij vond nog slechts woorden om Esther te bedanken en daalde haastig van de gaanderij af, alsof hij behoefte had om weer alleen te zijn.

Beneden wachtte zijn moeder hem. Zij nam zijn arm.

— 'tWas heerlijk, zei ze eenvoudig. En aan haar stem hoorde hij, dat ze onder 'tluisteren gehuild had.

Hij trok haar ongeduldig mee. Hij wilde dien avond zich niet verlaten te midden in 'trumoer van alle overdachte of niet-overdachte complimentjes.

Buiten keek hij den weg op, alsof hij iemand of iets zag. En voor zich uit, reeds dicht bij de kromming van den weg zag hij een vrouw heen-gaan, groot en van fieren gang, zooals er maar eene was in Raymesnil.

Judith, ja Judith, daar gekomen tegen alle waarschijnlijkheden in, Judith, aangetrokken door hem en nu meeuvoerd met zich dien zang van wanhoop, smart en liefde, dien hij gemeend had tot God op te zenden.

A.

Dr J. W. M.

werk ge-
— laat
we Theo-
De Re-
lijke aan-
leerling
iding van

telkens
H's op-
vroegere
lesgelijks,
een „be-
d ik een
sties heb-
sch zeker
zoo iets.
dat het
dat een
eas niet,
recies op
ik zullen
dien te
nkoste
ermens-
ke sfeer,
publieke
en tegen-
Dit noemt

al Elke
en maar,
daarom
lijk. Wel

K. S.

d, dat aan
et vooraf-
druk, dat

op bl. 111
ruim, te
lat Calvijn
men, in-
gen kan.
telijke
genade)
alle din-

derdeel
a schijn-

ode heer
pejpe, dat

Dat zal

hij maar

, vreemd,
ruimte,
schemer-

ennelle,
nous.

aanzwol
n gouden
ere week-
r aan de

ance!

ging over
derd was
getrokken

met een

le laatste
de kerk-
de kleine
den wick-

gend, zelf-
inzinnige
de lippen

er te be-
nderij af,
zijn.

Zij nam

En aan
fluisteren

ilde dien
'trumoer
, compli-

ij iemand
ht bij de
uw heen-
er maar

alle waar-
or hem en
wanhoop,
st God op

W. M.

baar paradoxaal beweren toch bedoelt te onthel-
fen van de paradoxaliteit; en hij begraaft in-
tusschen de hoofdstelling (zie boven) zelf. Een
redeneertant van den leerling, precies als die van den
leermeester. Waar immers Calvijn een paradox wagrede-
neert, daar haalt de leerling van prof. H. ze
weer in, en vergeet, dat de hoofdstelling van Calvijn zelf
door Calvijn juist gevestigd wordt tegen de
bedenking: maar hoe kan dat nu? Voorts „laat“
de heer v. R. „weg“ al de uit dezelfde plaats bij Calvijn
door mij gegeven stellige uitspraken, dat de geestelijke mensch
„tusschen leugen en waarheid (neen en ja) onderscheiden
kan (VOORZOOVER zijn wedergeboorte doorwerkt) en dat
hij allerminst „hallucineert“ (Calv. op 1 Cor. 2:15). Van
„weglaten“ gesproken!

4) De heer v. R. begint inderdaad een ontzaglijke fout,
hij verwacht onopzettelijk „auteur“ en „sub-
ject“ der geloofskennis! Het is hem niet erg kwa-
lijk te nemen; maar wat te zeggen van een hoog-
leeraar, die op zoo'n vergissing van een
student voortredeneert? De H. Geest subject
der GELOOFS-kennis! — Is dat theologie? Of filosofie?
Welneen — het is een haastige habbel.

5) Zie mijn „Tusschen ja en neen“, bl. 269—278, 301.
6) „Tusschen“. Niet „in“ als-tu-blijft. Waar dan wel
„in“? Ja, dat is het nu juist!

7) Geen klank-citaten gaan zoeken a.v.p.

8) Prof. H. wil „dialoog“ nu verstaan hebben, niet in
den gewonen zin van twee-gesprek, doch in dien van spre-
ken op een afstand (dia). Best, Tegenover dialoog in
den eersten zin zou Calvijn spreken van den mono-log van
God (in het wederbarend spreken n.l.) En tegenover dialoog
in den tweeden zin zou Calvijn spreken van: het indrin-
gend, (afstand overwinend) Woord, Zaad des Woords. Zon-
des Woords. Enzovoort. Prof. H. is gesindigd met
een Engelsch citaat, (dr. Kuiper). Laat ik hem verwijzen
naar B. B. Warfield, Calvin's Doctrine of the Knowledge
of God (art. in Princeton Theological Review, vol. VII, 1909,
bl. 219 seq. Bv. bl. 307).

9) Bij Dichters en Schriftgeleerden.

10) Het is leuk, te zien, hoe deze zijn „geloofscriticisme“
weer heel anders opzet dan prof. H.

Het rapport over den uithouw der Belijdenis.

IV.

Ad c. Het verband en het onderscheid
tusschen de bijzondere openbaring en
de Heilige Schrift.

Werd in vroeger eeuw niet streng genoeg onder-
scheiden tusschen de bijzondere openbaring en de
Heilige Schrift, waarvan de werken onzer Gere-
formeerde godgeleerden en ook eenigszins onze
belijdenisschriften de sporen dragen, het heeft den
Heere behaagd daarover meerder licht te doen
opgaan. Het was, zoo wordt thans onder ons al-
gemeen erkend, niet zonder oorzaak, dat de Hei-
lige Geest niet de gansche bijzondere Openbaring
heeft laten beschrijven, maar slechts een deel ervan.

De Bijzondere Openbaring als zoodanig werd ge-
geven voor hen, die in of kort na den tijd, waarin
zij werd geschonken, leefden. Het deel echter, dat
Hij deed opteekenen, was bestemd voor alle ko-
mende geslachten, voor de Kerk aller eeuwen. Dit
is voor de leer der Schrift van het hoogste belang.
Daardoor toch wordt haar karakter bepaald. Dit
diepere inzicht heeft de kerk ten deele weer door
worsteling met de dwaling verworven. Zij, die uit
de Luthersche Reformatie waren voortgekomen, leg-
den hoe langer hoe meer geringe schatting voor het
Oude Testament aan den dag. Onder invloed van
het Coccejanisme met zijn valsche verbondsleer,
geloofden velen, dat het Oude Verbond was afge-
schafte en daarmee ook het Oude Testament zijn
normatieve betekenis voor ons had verloren, ook
al mocht er leerling uit worden getrokken. Daaraan
lag ten grondslag, dat dit deel der Schrift voor
de tijdgenooten van gewicht was, maar voor ons
niet meer. Op den huidigen dag wordt dat ver-
keerde beginsel zelfs toegepast op het Nieuwe Tes-
tament. Men gaat daarbij van de onderstelling uit,
dat veel in de Heilige Schrift voor ons niet meer
geldt. Tegen zulk een vernieling van de Heilige
Schrift heeft de kerk met alle kracht op te komen.
Verklaarde de apostel Paulus, dat heel de Schrift
des Ouden Verbonds nuttig was tot leerling, tot
wederlegging, tot onderwijzing, die in de recht-
vaardigheid is, opdat de mensch Gods volmaakt
zij, tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust
(II Tim. 3:16, 17), dit is in niet mindere mate
van kracht voor heel de Schrift des Nieuwen Tes-
taments. Dwaling in deze wordt afgesneden, door
het vast te leggen, dat de opleetking van het
deel der Bijzondere Openbaring, dat wij in de
Schrift bezitten, geschiedde ten behoeve van de
kerk des Heeren tot op Christus' wederkomst.

Anderzijds rees de dwaling, dat er nog steeds
bijzondere Openbaring van God uitgaat buiten de
Schrift. Reeds Rome maakte zich hieraan schuldig
door onder meer zekere traditie en de besluiten
van conciliën op één lijn te stellen met de Schrift,
waartegen in art. 7 van onze Ned. Geloofsbelijde-
nis uitdrukkelijk wordt gewaarschuwd. Maar de-
zelfde dwaling verloonde zich nog in andere vor-
men, waarover onze belijdenisschriften zwijgen.
Mystieke seeten beschouwden het zoogenaamde „in-
nerlijke licht“, dat zij voorgaven te ontvangen, als
een rechtstreeksche openbaring van God. En sinds
de opkomst van het Piëtisme werd deze afwijking
van de leer der waarheid uit het sectarisme naar
de kerk overgebracht. Onder het masker van be-
vindelijkheid werden verschillende gevoelsbewegin-
gen als rechtstreeksche openbaringen beschouwd,
werd door tal van anderen de bijzondere Open-
baring tot ervaring of beleving herleid en werd
in den Bijbel niets anders gezien dan een klas-
sieke vertolking ervan, welke nieuwe en nadere
vertolkingen niet uitsluit, terwijl tegenwoordig op

een Woord Gods een beroep wordt gedaan, dat niet
samenvalt met de Schrift, maar breder is en ook
in inhoud daarvan verschilt. Tegenover deze aan-
slagen op de Heilige Schrift, ondernomen in naam
van een Bijzondere Openbaring, die boven deze
uitgaat, mag de kerk het zwijgen niet bewaren, zal
zij haar eere van enkel bij de Schrift te leven,
niet verbeuren.

Naar het oordeel der Deputaten beantwoordt ar-
tikel 3 van de Proeve aan dit doel.

Ad d. De ingeving der Heilige Schrift.
Over de ingeving der Heilige Schrift spreken
onze belijdenisschriften zich slechts spaarzaam uit.
Onze confessie zegt alleen: „Daarna heeft God
door een bijzondere zorg, die Hij voor onze zalig-
heid draagt, Zijn knechten den profeten en apo-
telen geboden. Zijn geopenbaarde Woord bij ge-
schrift te stellen en Hijzelf heeft met Zijn vinger
de twee tafelen der wet geschreven“. Hier is dus
alleen sprake van een gebod tot opteekening. Over
de verdere aktie des Geestes bij de ingeving wordt
gezwegen. En wel wordt in artikel 5 nog beleden:
„En wij gelooven zonder eenige twijfeling al wat
daarin begrepen is“, maar daar wordt gehandeld
over het gezag der Heilige Schrift en daaruit kan
alleen door konsekwentie iets worden afgeleid voor
de leer van de ingeving.

Dat onze belijdenisschriften zoo weinig omtrent
deze leer bevatten kan niet verwonderen. Toen
zij werden opgesteld, was de ingeving der Heilige
Schrift niet in het geding. Daarover werd door
heel de Christelijke kerk, hoe ook verdeeld, een-
stemmig gedacht. Enkele latere afwijkingen waren,
achteraf gezien toen reeds in kiem aanwezig, maar
waren nog niet tot merkbare ontwikkeling geko-
men. Daarmee kon niteraard nog niet worden ge-
rekend. Met een zeer beknopte belijdenis aangaande
dit leerstuk kon alzoo worden volstaan.

Doch na de vaststelling van het Gereformeerde
dogma inzake de Schrift, werden al spoedig leer-
ingen verkondigd, welke het geloof aan de in-
geving der Schrift trachten te ondermijnen. Socia-
nien, Arminianen, Calixtus en anderen stonden
een opvatting van de Schriftinspiratie voor, welke
in de 18e, maar vooral in de 19e eeuw door de
zoogenaamde Vermittlungstheologie werd uitge-
werkt en bekend staat als de dualistische in-
spiratie-theorie. Deze theorie verwerpt de
inspiratie niet geheel, maar hield in, dat alleen
de heilswaarheden en de normen voor het zedelijke
leven, door den Geest zijn geïnspireerd, maar dat
historische, geografische en andere gegevens daar-
buiten vallen. De aanhang, welke deze dwaling
heden ten dage nog vindt, is nauwelijks te over-
schatten.

Ook werd in de Roomsche kerk weldra ver-
deeldheid in dit opzicht merkbaar. Door vele theo-
logen werd een negatieve inspiratie-theorie
gehuldigd, volgens welke de werking des
Heiligen Geestes alleen zou hebben bestaan in
een behoeden voor dwaling. Anderen namen de
approbatieve inspiratie-theorie aan: de
Heilige Geest zou niet meer hebben gedaan dan
het geschrevene goedkeuren.

Immiddels werd door Schleiermacher de dyna-
mische inspiratie-theorie uitgedacht, die
ten onzent met de dualistische theorie door de
Ethische theologen werd omhelsd. Volgens deze
betreft de inspiratie niet de Schrift, maar slechts
de personen der schrijvers. Hun inspiratie verschilt
niet wezenlijk van die van andere vrome schrij-
vers. Van onfeilbaarheid der Schrift, zelfs in het
religieus-ethische, kan niet de rede zijn.

Niet onvermeld mag blijven, dat uit reactie tegen
de eerste afwijkingen van de zuivere leer der in-
spiratie door latere Gereformeerde theologen de
mechanische inspiratie-theorie, welke in
de oude kerk werd gevonden, maar waarmede de
Hervormers in principe hadden gebroken, opnieuw
werd opgerakeld en tot het uiterste werd door-
gedreven. Door die theorie wordt het voorgesteld,
alsof de Heilige Geest zich van de bijbelschrijvers
als van mechanische krachten heeft bediend. En
hoewel deze bij de wederopleving der Gerefor-
meerde theologie in de 19e eeuw werd verworpen,
en teruggegaan werd tot de echt reformatische
opvatting, worden de Gereformeerden nog altijd als
voorstanders van de mechanische inspiratie-theorie
ten toon gesteld. Geen verweer daartegen schijnt te
baten. Al wil men aannemen, dat zij door dezen
of genen theoloog wordt losgelaten, men blijft erbij,
dat onze kerken als zoodanig nog steeds op dit
standpunt staan. Daarom mogen onze kerken dit
niet langs zich laten heengaan. Zij moeten offici-
ciel uitspreken, wat in deze de leer der waarheid
is, opdat hun, die haar tegenstaan, de mond worde
gestopt en alle voorwendselen en onjuiste voorstel-
lingen worden ontnomen, maar bovenal opdat deze
tegenstanders voor de leer, die naar de Schriften
is, worden gewonnen.

Het verderfelijke van de dualistische, Roomsche
en dynamische inspiratie-theorieën behoeft wel niet
te worden getoond. Door haar wordt de Heilige
Schrift geheel of gedeeltelijk wankel gesteld. Zij
is althans ten deele louter menschenwerk en daarom
niet volkomen betrouwbaar. Zoo wordt de grond
des geloofs onder de voeten weggeslagen. Bij dit
onheilig bedrijf mogen onze kerken niet lijdelijk
blijven toezien en het getuigen daartegen aan de

geloovigen of de ambtsdragers in de plaatselijke
kerken overlaten. Zij hebben gezamenlijk door de
vaststelling van een hieue dogma deze waarheid
van de Schrift over de Schrift voor de consciëntie
der menschen neer te leggen.

Art. 4 van de Proeve belijdt eerst positief, dat
de Heilige Schrift tot in al haar onderdeelen voor-
werp is van de inspiratie des Geestes om zich daar-
na antithetisch te stellen tegenover de voorstan-
ders van de dualistische inspiratie-theorie.

Art. 5, waarin speciaal de wijze van ingeving
geformuleerd wordt, drukt eerst thetisch uit, wat
door de mechanische, negatieve, approbatieve en
dynamische inspiratie-theorie wordt geloofd, om
ten slotte de laatste dwaling, welke verreweg de
gevaarlijkste is, met nadruk te verwerpen.

HEPP.

De Gezelle-herdenking te Amsterdam.

Wanneer in Amsterdam een groot(scheep)sche ver-
gadering wordt opgezet van algemeen-cultureelen
aard, dan is de groote zaal van het Concertgebouw
daarvoor de aangewezen plaats, men zou wel kun-
nen zeggen: de plaats der traditie. En dat zeker,
wij er ruimte is voor enkele duizenden bezoekers
en heel de inrichting van het gebouw op het
grootste aantal is berekend. Maar vooral toch ook,
omdat een gehouden worden in het Concertgebouw
aan een samenkomst een zeker cachet geeft. 'Is
moeilijk onder woorden te brengen, maar voor de
Amsterdammers heeft een Concertgebouw-vergade-
ring een speciale betekenis: ze voelen er iets
officieels in; ze weten, dat ze daar als sprekers
en leiders kunnen verwachten menschen, die in de
quaestie ter zake gezag hebben; ze kennen het im-
poneerende van de statige zaal, van het door-
gaans selecte publiek, van heel de stemmige om-
geving. In één woord: een Concertgebouw-vergade-
ring is als-zoodanig voor Amsterdamsch besef
als belangrijk gestempeld, en omgekeerd, een be-
langrijke samenkomst wordt in het Concertgebouw
belegd.

Vandaar dan ook, dat de herdenkingsavond, die
de Vlaamsch-Hollandsche Vereeniging „Guido Ge-
zelle“ ter viering van de honderdste verjaardag der
geboorte van den dichter op 2 Mei j.l. organi-
seerde, in het Concertgebouw werd gehouden. Dat
behoorde bij den aard der samenkomst en lag
ook in de lijn der Amsterdamsche traditie.

En vele honderden, ouderen en jongeren, waren
opgekomen, om van die herdenkingsbijeenkomst ge-
tuige te zijn.

Een eigenaardige gedachte op zichzelf: Guido
Gezelle het middelpunt van een druk-bezochten
Concertgebouw-avond. Hij, die met de menschen
zoo weinig van doen had en veel liever met de
vogels en de bloemen verkeerde, de eenvoudige,
stille, eenzame man: het object van een algemeene
en enthousiaste belangstelling! Terecht zei een der
sprekers, dat hij met groot-verbaasde kinderogen
zou hebben rondgezien, als hij daar op dat podium
had gestaan en had bemerkt, dat dat alles om hem
en over hem ging. Wijde luchten en opene lan-
douwen waren hem vertrouwd, maar een groote
schare van bewonderende menschen was hem ten
eenemale vreemd.

En toch — voor wie maar iets kent van de Ge-
zelle-poëzie, is het volkomen begrijpelijk. Wie toch
heeft onder de latere dichters als Gezelle gesproken
tot de ziel van den mensch, den mensch zonder
onderscheid van rang of stand, van kennis of
intellect? Wie is als hij zoo bij uitnemendheid
volksdichter geweest, dat is, dichter in den vollen,
volkomen zin van het woord, en tegelijk begrijpelijk
voor ieder, sprekend tot ieder hart, ontroerend
elke stil-luisterende ziel? Een Concertgebouw-avond
aan Guido Gezelle gewijd moest slagen, moest
worden een vergadering van groote opkomst en
hartelijke belangstelling.

En hij is geslaagd, is geworden een schoone
sprake der dankbaarheid aan den „zoetgevooiden“
zanger der Groot-Nederlandsche kunst.

We willen onzen lezers van dit Gezelle-feest een
indruk geven, door mee te deelen wat er werd
gezegd en gezongen, gedeclameerd en gepropageerd.

Nadat het magistrale orgel zijn bazuinerende klan-
ken had doen hooren, opende Prof. Burger de ver-
gadering met een korte uiteenzetting van wat het
huldigungscomité wilde: Guido Gezelle, die in zijn
tijd gescholden werd voor een particularist, viere
als den dichter van Groot-Nederland. Hij leidde
den eersten spreker in, Cyriel Verschaeve, door
Prof. Vermeulen „de rijk- en machtig aangelegde“
genoemd, priester en leerling van Gezelle.

Verschaeve, die in zijn lang en slepend pries-
tergewaad onmiddellijk deed denken aan den mees-
ter zelf, zooals we dien van portretten kennen,
ving aan met Gezelle te typeeren in de woorden
van een der jongere Vlaamsche dichters: „Ik ben
al bloed en eeuwigheid“. Niet aanstonds zal men
in deze woorden het beeld van Guido Gezelle